

Tatjana Skakavac^{1*}

UDC 343.62-055.2(497.11)

Pregledni rad

Primljen: 21. 05. 2024.

Prihvaćen: 04. 06. 2024.

NASILJE U PORODICI – KRIVIČNOPRAVNI ASPEKT I DRUŠTVENA REAKCIJA

APSTRAKT: Nasilje u porodici u Republici Srbiji već dugo beleži tendenciju rasta, a prema nekim fenomenološkim oblicima, i zabrinjavajuće razmere. Za samo pet meseci od početka 2024. godine devet žena je izgubilo život na način da su ih ubili bračni ili vanbračni partneri. Dosadašnja zakonska rešenja očigledno nisu bila zadovoljavajuća kako po broju inkriminacija, tako i po visini krivičnih sankcija. Nasilje u porodici je, nažalost, široko rasprostranjeno i kod nas i u svetu. Tema ovog rada je analiza nasilja u porodici sa krivičnog aspekta, kao i analiza kaznene politike po pitanju ovog krivičnog dela. Pravovremeno i adekvatno reagovanje na nasilje može da spreči mnoge loše posledice. Cilj je da se kroz odgovarajuću literaturu dođe do saznanja kako je nasilje u porodici definisano u zakonodavstvu i kakva je reakcija zakona na ovo krivično delo. Imajući u vidu savremene međunarodne standarde, a posebno Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (tzv. Istanbulska konvencija), koju je ratifikovala Republika Srbija, bilo je neophodno novom zakonskom regulativom obezbediti potpuno usklađivanje sa ovim međunarodnim standardima, predvideti neke nove neophodne inkriminacije i pooštriti pojedine krivične sankcije. Upravo je to i bio cilj donošenja Zakona o sprečavanju nasilja u porodici.

KLJUČNE REČI: *nasilje u porodici, Krivični zakonik, femicid, društvena reakcija.*

---

^{1*} Vanredni profesor na Fakultetu za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić u Novom Sadu Univerziteta Union u Beogradu, e-mail: tatjana.skakavac@gmail.com.

1. Uvod

Nasilje u porodici jedan je od fenomena koji se javlja svuda u svetu, u svim kulturama, nezavisno od ekonomskog statusa i društvenog sloja porodice. Iako datira od davnina, njemu se posvećuje naročita pažnja tek tokom 70-ih godina XX veka sa pojavom feminističkih pokreta koji se zalažu za prava žena. Dakle, tek tada dolazi do podizanja vela sa ovog vešto skrivanog društvenog problema. Statistika pokazuje da se kao nasilnici najčešće pojavljuju muškarci, dok su žrtve nasilja uglavnom žene i deca. Veliki broj slučajeva nasilja u porodici imao je tragične ishode, što je dovelo do neophodnosti uključivanja države i medija u rešavanje ovog kompleksnog problema.

Nasilje u porodici definiše se kao vid seksualnog, psihičkog ili ekonomskog zlostavljanja koje vrši jedan član porodice prema drugom članu porodice. Reč je o široko rasprostranjenoj pojavi koja dovodi do negativnih fizičkih, psihičkih, socijalnih i finansijskih posledica po žene, decu, porodicu i društvenu zajednicu u celini. Međunarodno pravo određuje porodično nasilje kao kršenje osnovnih ljudskih prava lica koje ga trpe i obavezuje države da preduzmu delotvorne korake koji su usmereni na suprotstavljanje različitim oblicima nasilja u porodici. Porodični zakon Republike Srbije (2005) kaže da je nasilje u porodici ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo člana svoje porodice.

Svedoci smo da je ovaj vid nasilja u neprestanom porastu i da su društvo i država uvideli ozbiljnost ovog problema, te da je pored već postojećih krivičnih dela Krivični zakonik Republike Srbije (2005) predvideo i nove inkriminacije. Dosadašnje odredbe Zakonika pružale su jasna rešenja kada je nasilje izvršeno, jer imamo krivično delo i zakonski osnov za određivanje pritvora. Nije, međutim, postojalo rešenje za pretnje ponavljanja nasilja ili u slučaju neposredne opasnosti da se nasilje i dogodi, zbog čega nasilnik nije mogao da se izdvoji iz dotadašnje sredine a žrtva zaštititi.

Osnovni cilj Zakona o sprečavanju nasilja u porodici (2016) jeste da premesti pravni vakuum koji postoji od prijave nasilja ili opasnosti od nasilja do otpočinjanja odgovarajućeg sudskog postupka jer je upravo u tom vakuumu žrtva posebno izložena riziku od novog ili eskaliranog nasilja.

U prvom delu rada biće dat prikaz dela koje Porodični zakon i Krivični zakonik Republike Srbije tretiraju kao nasilje u porodici, potom ćemo se, u drugom delu rada, osvrnuti na specifičnosti Zakona o sprečavanju nasilja u porodici u kontekstu reakcije države na ovu pojavu, dok će u trećem delu rada biti prikazani statistički podaci dobijeni iz odnosa broja prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, podignutih optužnica i osuđenih lica u Republici Srbiji za period od deset godina.

2. Krivično delo nasilje u porodici u Krivičnom zakoniku Republike Srbije

Neohodno je napomenuti da je krivičnopravna zaštita sekundarna u odnosu na porodičnu, te da bi ona trebalo da štiti žrtve od nasilja u porodici samo onda kada primarnom zaštitom to više nije moguće. Pojam *nasilje u porodici* definisan je Porodičnim zakonom (čl. 197. st. 1) i pod njime se podrazumeva ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice. U istom zakonu su nabrojani i neki tipični primeri ovog nasilja, kao što su:

- a) nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede;
- b) izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu;
- c) prisiljavanje na seksualni odnos;
- d) navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo četrnaest godina života ili sa nemoćnim licem;
- e) ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima;
- f) vređanje, kao i svako drugo, bezobzirno i zlonamerno ponašanje.

Dakle, postoji više vrsta nasilja u porodici: fizičko, psihičko, seksualno i ekonomsko. Fizičko nasilje podrazumeva batinanje, udaranje po telu i glavi, povrede oštrim i tupim predmetima, bacanje o zid ili na pod, čupanje kose, šutiranje, nanošenje opekotina i sl. Psihičko nasilje podrazumeva zastrašivanje, konstantno kritikovanje, vređanje, stvaranje nesigurnosti kod žrtve, posesivno ponašanje, emocionalnu rezervisanost, postavljanje žrtvi nerealnih zahteva i sl. Seksualno nasilje podrazumeva

svaku povredu polne slobode i polnog morala, prisiljavanje na seksualni odnos, silovanje i sl. Ekonomsko nasilje podrazumeva nasilno oduzimanje novca i vrednih stvari, kontrolisanje zarade i primanja, trošenje novca isključivo na zadovoljenje sopstvenih potreba, oduzimanje sredstava za rad, zabranu pronalazjenja zaposlenja, zabranu napredovanja u poslu i sl.

Princip društvene brige o porodici, kao primarnoj društvenoj grupi i značajnom elementu društvene strukture, proklamovan je Ustavom Republike Srbije (2006), prema kojem porodica uživa razne oblike zakonske, ekonomske, socijalne i druge društvene zaštite i podrške utvrđene zakonskim i drugim propisima i merama društvoekonomске i socijalne politike. Član 66 Ustava propisuje da „porodica, majka, samohrani roditelj i dete u Republici Srbiji uživaju posebnu zaštitu“, dok je način ostvarivanja ove zaštite uređen zakonima i propisima donetim na osnovu Ustava. Na ovaj način ukazano je na značaj i mesto porodice u našem društvenopolitičkom sistemu. Konceptija o zaštiti porodice, kao osnovnom pravu čoveka, uređena je i drugim odredbama Ustava Republike Srbije sadržanim u delu „Ljudska i manjinska prava i slobode“.

Nasilje u porodici je kao krivično delo uvedeno u Krivični zakon Republike Srbije 2002. godine izmenama tadašnjeg krivičnog zakona a kao reakcija države i društva na dotadašnju pravnu regulativu koja očigledno nije bila dovoljna niti dovoljno efikasna. Ovim činom bilo je očigledno da se promenio odnos države prema ovom društveno opasnom i neprihvatljivom ponašanju.

Krivično delo nasilje u porodici svrstano je u grupu krivičnih dela protiv braka i porodice i ima jedan osnovni oblik, tri kvalifikovana oblika i jedan posebni oblik (Bošković i Skakavac, 2018, str. 68).

Osnovni oblik postoji u formi primene nasilja ili pretnje da će se napasti na život ili telo ili drskog ili bezobzirnog ponašanja kojim se ugrožavaju spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana porodice. Radnja dela je, dakle, povreda ili ugrožavanje telesnog ili duševnog integriteta člana porodice upotrebom sile ili ozbiljnom pretnjom da će se napasti na život ili telo. Pasivni subjekt je punoletni član porodice (krvni srodnici i svako lice koje živi u porodičnoj zajednici) a izvršilac lice koje živi u porodičnoj zajednici. Neophodno je da je radnja izvršenja takva

da je objektivno podobna da dovede do ugrožavanja spokojsva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice. Između ugrožavanja i radnje izvršenja mora postojati uzročna veza.

Prvi teži oblik postoji ako je osnovni oblik povezan sa određenim sredstvima izvršenja, odnosno ako je pri izvršenju dela korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši. Oružje i opasno oruđe su klasična sredstva pogodna za nanošenje teških povreda tela ili teškog narušavanja zdravlja. Oružje je sredstvo čija je osnovna namena napad ili odbrana i može biti hladno ili vatreno. Oruđe je sredstvo čija je namena obavljanje kakvog društveno korisnog posla ili rada, ali koje se može upotrebiti za napad ili odbranu. Koja su to druga sredstva podobna da se telo teško povredi ili zdravlje teško naruši je faktičko pitanje i ceni se u svakom konkretnom slučaju.

Drugi teži oblik vezan je za radnju iz osnovnog i prvog težeg oblika, ali i za posledicu i uzrast člana porodice. Delo postoji ako je iz prethodnih oblika nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su učinjena prema maloletnom licu.

Najteži oblik postoji ako su osnovni i teži oblik za posledicu imali nehatnu smrt člana porodice.

Izvršilac dela (aktivni subjekt) i oštećeni (pasivni subjekt) mogu biti samo članovi porodice. Podstrekač ili pomagač može biti i lice koje nije član porodice. Krivično delo nasilje u porodici može biti izvršeno samo sa direktnim umišljajem, dok u odnosu na težu posledicu učinilac postupa iz nehata, osim kada je u pitanju starosno doba pasivnog subjekta, odnosno kada je krivično delo izvršeno prema maloletniku. Stoga je potrebno pažljivim utvrđivanjem svih objektivnih i subjektivnih okolnosti utvrditi da li je u pitanju kvalifikovani oblik ovog krivičnog dela ili neko drugo krivično delo.

Posebni oblik propisan je za člana porodice koji prekrši mere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona.

3. Neke specifičnosti Zakona o sprečavanju nasilja u porodici

Možemo reći da je nasilje u porodici jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava. Feministička istraživanja ukazuju na to da je svaka treća žena u svetu tokom života bila izložena nekom obliku zlostavljanja u svojoj porodici. Osnovni uzroci porodičnog nasilja proizilaze iz etioloških osnova datih kroz socijalne faktore i posebno izdvojenu oblast porodične faktore delinkvencije. U najvećem broju slučajeva uzroci porodičnog nasilja su u kombinaciji sa socijalnim, psihopatološkim i kulturno-istorijskim činiocima. Osnovni motiv porodičnog nasilja je sticanje i zadržavanje kontrole nad pojedinim članovima porodice. Istraživanja pokazuju da porodično nasilje eskalira što duže traje, češće se ponavlja i postaje sve surovije i brutalnije (Bošković, 2012).

Ustavni osnov za donošenje Zakona o sprečavanju nasilja u porodici (2016) sadržan je u članu 97 tačka 2 Ustava Republike Srbije (2006) prema kome Republika Srbija uređuje i obezbeđuje, između ostalog, ostvarivanje i zaštitu sloboda i prava građana, ustavnost i zakonitost i postupak pred sudovima i drugim državnim organima.

Cilj ovog zakona je da se u naš pravni sistem uvede standard prema kojem učinilac nasilja ne sme da ostane kod kuće ne samo kada je nasilje već učinjeno, već i kada postoji neposredna opasnost od nastanka bilo kog oblika nasilja. Praktično se ostvaruje princip *nulte tolerancije* na nasilje. Zakon uređuje poseban postupak nadležnih državnih i drugih organa, organizacija i ustanova i predviđa izricanje hitnih mera učinioocu nasilja kojima se on lišava izvesnih prava a sa ciljem zaštite žrtve nasilja u strogo normiranom postupku. Hitne mere, koje predviđa ovaj propis, jedan su od instituta kojim se sprečava ponavljanje nasilja ili mogućnost da do njega dođe. Pored toga, cilj ovog zakona jeste efikasna reakcija nadležnih državnih organa da se spreči ili ne ponovi nasilje pre pokretanja krivičnog postupka.

Neposredna opasnost od nasilja u porodici postoji kada iz ponašanja mogućeg učinioca proizilazi da je on spreman da u vremenu koje neposredno predstoji prvi put učini ili ponovi nasilje u porodici. Prema odredbama Zakona, pod nasiljem u porodici smatra se akt fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja učinioca prema licu sa kojim

se učinilac nalazi u sadašnjem ili ranijem bračnom ili vanbračnom ili partnerskom odnosu ili prema licu sa kojim je srodnik u pravoj liniji, u pobočnoj liniji do drugog stepena ili sa kojim je srodnik po tazbini do drugog stepena ili u kome je usvojitelj, usvojenik, hranitelj ili prema drugom licu sa kojim živi ili je živio u zajedničkom domaćinstvu.

Odredbe ovog zakona primenjuju se i na saradnju u sprečavanju nasilja u porodici u krivičnim postupcima za krivična dela: proganjanje (čl. 138a KZ); silovanje (čl. 178 KZ); obljava nad nemoćnim licem (čl. 179 KZ); obljava nad detetom (čl. 180 KZ); obljava zloupotrebom položaja (čl. 181 KZ); nedozvoljene polne radnje (čl. 182 KZ); polno uznemiravanje (čl. 182a KZ); podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa (čl. 183 KZ); posredovanje u vršenju prostitucije (čl. 184 KZ); prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnih lica za pornografiju (čl. 185 KZ); navođenje deteta na prisustvovanje polnim radnjama (čl. 185a KZ); zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica (čl. 193 KZ); nasilje u porodici (čl. 194 KZ); nedavanje izdržavanja (čl. 195 KZ); kršenje porodičnih obaveza (čl. 196 KZ); rodoskrvuće (čl. 197 KZ); trgovina ljudima (čl. 388 KZ) i druga krivična dela ako je krivično delo posledica nasilja u porodici.

Za sprečavanje nasilja i pružanje zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici i žrtvama gore navedenih krivičnih dela nadležni su: policija; javna tužilaštva; sudovi opšte nadležnosti i prekršajni sudovi kao nadležni državni organi, a osim njih i centri za socijalni rad kao ustanove socijalne zaštite. Zakon predviđa specijalizaciju svih nadležnih državnih organa koji postupaju u skladu sa ovim propisom. Predviđeno je da pored nadležnih državnih organa i ustanova podršku žrtvama nasilja mogu da pruže i druga pravna i fizička lica iz okruženja.

Institucionalni stub, tj. prva karika u lancu društvene reakcije na nasilje je policijski službenik za sprečavanje nasilja u porodici koji je izvršio specijalizovanu obuku da bi sprečio nasilje i pružio zaštitu žrtvama nasilja. U tom smislu, svi policijski službenici su dužni da odmah obaveste nadležnog policijskog službenika (koji je posebno specijalizovan u pogledu sprečavanja nasilja u porodici) o svakom nasilju u porodici ili neposrednoj opasnosti od nasilja bez obzira na to kako su za njega saznali i imaju pravo da sami, ili na zahtev nadležnog policijskog službenika, dovedu mogućeg učinioca u nadležnu organizacionu jedinicu poli-

cije radi vođenja postupka. Ovo zadržavanje može trajati najduže osam časova. Tokom zadržavanja mora se dati mogućnost licu da se izjasni o svim bitnim činjenicama a policijski službenik je u obavezi da odmah proceni rizik neposredne opasnosti od nasilja u porodici i da, u skladu sa zakonom, izrekne hitnu meru za sprečavanje nasilja u porodici.

Pored hitnih mera, novina koja svakako zaslužuje posebnu pažnju jeste procena rizika od strane nadležnog policijskog službenika. Prema odredbama Zakona, procena rizika se zasniva na dostupnim obaveštenjima i odvija se u što kraćem roku. Pri proceni rizika naročito se vodi računa o tome:

- 1) da li je mogući učinilac ranije ili neposredno pre procene rizika izvršio nasilje u porodici,
- 2) da li je spreman da ga ponovi,
- 3) da li je pretio ubistvom ili samoubistvom,
- 4) poseduje li oružje,
- 5) da li je mentalno bolestan ili koristi psihoaktivne supstance,
- 6) da li postoji sukob oko starateljstva nad detetom ili oko održavanja ličnih odnosa deteta i roditelja koji je mogući učinilac,
- 7) da li je mogućem učiniocu izrečena hitna mera ili određena mera zaštite od nasilja u porodici,
- 8) da li žrtva doživljava strah i kako ona procenjuje rizik od nasilja i slično.

Ukoliko procena rizika ukaže na neposrednu opasnost od nasilja, ona se odmah dostavlja nadležnom javnom tužiocu, nadležnom centru za socijalni rad i grupi za koordinaciju i saradnju.

Procena rizika od opasnosti od nasilja u porodici predstavlja ozbiljan i kompleksan proces (zadatak, postupak). Teret procenjivanja ličnosti – mogućeg nasilnika isključivo je na policiji. Smatramo da ovo pitanje zaslužuje ozbiljnu stručnu raspravu i mislimo da bi u tom procesu policiji, bez obzira na njenu specijalizovanost, trebalo priključiti još neka stručna lica, tj. psihologe, socijalne radnike, defektologe i dr. Ovakvo je na policiji velika odgovornost jer u situaciji kada se prijavi nasilje u porodici ona odmah, odnosno bez detaljnije stručne analize, procenjuje

da li rizik od neposrednog nasilja postoji, te izriče hitnu meru i sva potrebna obaveštenja dostavlja javnom tužiocu u čijoj je nadležnosti dalji postupak.

U slučaju kada ustanovi neposrednu opasnost od nasilja u porodici, nadležni policijski službenik donosi naređenje kojim izriče hitnu meru. Zakonodavac je predvideo sledeće moguće hitne mere:

- 1) meru privremenog udaljenja učinioca iz stana i
- 2) meru privremene zabrane učiniocu da kontaktira žrtvu nasilja i prilazi joj.

Naređenjem mogu da se izreknu obe hitne mere jednom učiniocu. Nakon uručenja naređenja o izricanju hitnih mera učiniocu, nadležni policijski službenik ih dostavlja i nadležnom javnom tužiocu, centru za socijalni rad i grupi za koordinaciju i saradnju. Hitne mere koje izrekne nadležni policijski službenik traju 48 časova od trenutka uručenja naređenja. Čim je izrekao mere, nadležni policijski službenik je dužan da naređenje sa dokazima dostavi nadležnom javnom tužiocu koji ima rok od 24 sata da odluči da li će od suda da traži produženje hitne mere na 30 dana. Predlog za produženje javni tužilac dostavlja sudu na čijoj teritoriji žrtva ima prebivalište ili boravište. Sud je dužan da u roku od 24 sata donese odluku o tome da li će produžiti hitne mere. Ovu odluku sud donosi samo na osnovu predloga tužioca, bez prisustva stranaka. Lice u odnosu na koje je mera produžena ima pravo na žalbu.

Kršenje hitnih mera i produženih hitnih mera predstavlja prekršaj za koji je predviđena kazna zatvora do 60 dana, sa mogućnošću da se prekršajni postupak vodi po skraćenom postupku koji predviđa izvršenje kazne i pre pravnosnažnosti presude.

Pored navedenih zakona, kao stubova društvene reakcije kada je u pitanju nasilje u porodici, na ovom mestu neophodno je pomenuti i da je Vlada Republike Srbije, na predlog Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, donela Strategiju za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021–2025. godine. Pored navedene strategije, važe i sledeći podzakonski propisi, kao što su: Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, Poseban protokol Ministarstva zdravlja za

zaštitu i postupanje sa ženama koje su izložene nasilju (2010), Poseban protokol o postupanju centara za socijalni rad – organa starateljstva u slučajevima nasilja u porodici i ženama u partnerskim odnosima, Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja (2005) i drugi.

4. Statistički pokazatelji nasilja u porodici

U ovom delu rada analiziraćemo zvanične podatke u pogledu kaznene politike, kada je reč o krivičnom delu nasilje u porodici. Za analizu nasilja u porodici poslužili smo se podacima Republičkog zavoda za statistiku Srbije za period 2013–2022. godine, a koji su prikazani u Tabeli 1. Podaci se prikupljaju putem individualnih upitnika koje popunjavaju nadležna javna tužilaštva i nadležni sudovi i potom statistički obrađuju. Odlučili smo se za prikaz rezultata koji obuhvataju razdoblje od deset godina jer nam je namera bila da utvrdimo kakav uticaj su ostvarili donošenje Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, zatim podizanje društvene svesti u kontekstu nedozvoljenosti i kažnjivosti ovakvog ponašanja, a pre svega kakav je uticaj pomenuti propis imao na potencijalne žrtve i žrtve nasilja u porodici.

Tabela 1. Broj podnetih krivičnih prijava, broj optuženja i broj osuđenih lica

GODINA	Krivične prijave	Optuženja	OSUĐENA LICA za nasilje u porodici
2013.	3782	2026	1532
2014.	3642	1309	1712
2015.	5040	1837	1778
2016.	7244	2386	2065
2017.	7759	3077	2713
2018.	7916	3385	2974
2019.	7308	2984	2627
2020.	5932	2729	2337
2021.	5663	2621	2230
2022.	5531	2398	2021

Kao što se može videti u Tabeli 1, broj podnetih krivičnih prijava za nasilje u porodici je vrlo visok na godišnjem nivou. Ova činjenica, ako posmatramo samo statistiku, ukazuje na to da je pojava nasilja u porodici sve izraženija i dobija zabrinjavajuće razmere. Podaci pokazuju da je najveći broj prijava bio u periodu kada se intenzivno radilo na donošenju Zakona o sprečavanju nasilja u porodici i neposredno nakon njegovog stupanja na snagu. Moguće je, takođe, i da su sada, za razliku od prethodnog perioda, žrtve više ohrabrene da prijave porodično nasilje, da nije potrebno da trpe nikakav vid nasilja, te da su nadležni organi tu da im pruže zaštitu. Takođe, borba društva sa ovom pojavom se konstantno i više nego ranije prati putem sredstava masovnih komunikacija koji motivišu žrtve da slobodnije prijavljuju nasilje u porodici. Važno je ipak konstatovati, i tu činjenicu nikako ne zanemariti, da je i dalje prisutna visoka „tamna brojka“ kod porodičnog nasilja, iako su žrtve svesnije da će više biti zaštićene od strane nadležnih subjekata. Na porast broja prijava nasilja nesumnjivo su uticale aktivnosti Viktimološkog društva Srbije, Autonomnog ženskog centra, SOS linije za nasilje u porodici, Savetovališta za nasilje u porodici, Sigurne ženske kuće i dr. Podaci koji se odnose na poslednjih pet godina posmatranog perioda pokazuju blagi pad broja podnetih krivičnih prijava i to svakako ohrabruje i treba da bude motivacija nadležnim organima, jer je očigledno da je sveobuhvatna borba nadležnih organa i društva protiv nasilja u porodici polako počela da pokazuje rezultate.

Drugi statistički pokazatelji odnose se na broj podignutih optužnica u odnosu na broj krivičnih prijava. Ukoliko posmatramo navedeni period, vidimo da se procentualno taj raspon kreće između 40 i 50 procenata. Ako posmatramo ove podatke, možemo reći da je aktivnost javnih tužilaca u pogledu sagledavanja porodičnog nasilja na zadovoljavajućem nivou. Pretpostavljamo da je na ovaj podatak uticala i primena odredaba Zakonika o krivičnom postupku (2021) i mogućnost sklapanja sporazuma o priznanju krivičnog dela između javnog tužioca i okrivljenog. Zakonik o krivičnom postupku daje mogućnost sklapanja sporazuma (nagodbe) posle donošenja naredbe o sprovođenju istrage pre ili posle podnošenja optužnice, pa do završetka glavnog pretresa. Ovaj sporazum predstavlja jedan vid načela oportuniteta u našem krivičnom postupku.

Poslednji parametar u prikazanoj tabeli odnosi se na broj osuđenih lica za krivično delo nasilje u porodici. Ako uporedimo broj optuženja i broj osuđenih lica, možemo konstatovati da su ti parametri kaznene politike na zadovoljavajućem nivou.

5. Zaključak

Nasilje u porodici je univerzalna i veoma rasprostranjena pojava koja prožima sva društva. Ova globalna patološka pojava izaziva nesagledive posledice i na individualnom i na društvenom planu. Spada u red najtežih oblika nasilja, jer se njegovim ispoljavanjem krše osnovna ljudska prava i slobode članova porodice, kao što su pravo na život, slobodu i bezbednost, pravo na fizički, psihički i seksualni integritet.

Iako statistika govori o povećanju delikata nasilja u porodici nakon donošenja Zakona o sprečavanju nasilja u porodici (2016), to ne znači da je takvih ponašanja ranije bilo znatno manje. Naprotiv, nasilje u porodici je ranije zanemarivano, tolerisano, „gurano pod tepih“. Žrtve nisu, za razliku od sadašnjeg vremena, ohrabrivane da prijave nasilje i to se svakako odražava na statističke pokazatelje i govori o velikoj „tamnoj brojci“ ove pojave.

Statistički gledano, nasilje u porodici, kao društveno opasno ponašanje, poslednjih godina beleži tendenciju pada, posebno od vremena kada je društvo promenilo svoj dotadašnji rigidni sistem tolerancije i nepreduzimanja ozbiljnijih mera na njenom sprečavanju i suzbijanju. Ne samo da je pooštrena krivičnopravna zaštita žrtava nasilja u porodici, već je i samo društvo poprimilo značajno aktivniji odnos kako po pitanju osuda ovakvog ponašanja, tako i u proceduralnom smislu, kroz preduzimanje čitavog niza postupaka koji doprinose sprečavanju i suzbijanju ove pojave.

Posebno zabrinjavajuća činjenica jeste vrlo visok procenat nasilja u porodici sa smrtnim ishodom, inajući u vidu podatak da je za prvih pet meseci u Republici Srbiji devet žena ubijeno od strane njihovih bračnih ili vanbračnih partnera.

Analiza pravne prakse pokazuje da ovaj oblik kriminaliteta često prati neadekvatna i neblagovremena reakcija nadležnih državnih i društvenih subjekata, kao i institucija, pre svih interventne policije koja često umanjuje ozbiljnost blažih oblika porodičnog nasilja, npr. uvrede, pretnje, psihičkog zlostavljanja i drskog i bezobzirnog ponašanja.

Neadekvatno reagovanje državnih organa i drugih subjekata demotivše žrtvu da se odluči na prijavljivanje ovog krivičnog dela, proizvedeći kod nje osećaj napuštenosti, a kao rezultat toga veoma često izostaje i podrška nadležnih centara za socijalni rad.

Podizanje svesti u društvu o svim oblicima nasilja prema ženama i nasilja u porodici jedan je od najznačajnijih zadataka na planu prevencije nasilja. Iako su ostvareni izvesni pomaci na podizanju svesti i iskorjenjivanju predrasuda, običaja, tradicije i ostalih praksi koje doprinose održavanju stereotipnih stavova o ženskim ulogama, ove pojave su još uvek duboko ukorenjene.

Potpisivanjem i ratifikovanjem međunarodnih dokumenata, kao i donošenjem strategije i podzakonskih propisa, država ima i moralnu i političku obavezu da zabrani kršenje ljudskih prava žena koje se javlja u okviru porodice kao osnovne ćelije svakog društva. Poslednjih godina evidentan je porast broja slučajeva nasilja u porodici sa smrtnim ishodom. Žrtve su najčešće žene koje su prethodno trpele nasilje od strane svojih muževa i koje nisu dobile odgovarajuću zaštitu od policije, centra za socijalni rad niti od ljudi iz svoje neposredne okoline.

Na samom kraju možemo zaključiti da uprkos tome što su krivičnopravna zaštita žrtava nasilja u porodici i društvena reakcija poslednjih godina poboljšane, to još uvek ne znači da su dovoljne i da obezbeđuju veću sigurnost žrtvama.

Literatura

- Bošković, M., Skakavac, T. (2018). *Krivično pravo*. Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić.
- Bošković, M. (2012). *Kriminologija*. Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Konstantinović-Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M. (2012). *Kriminologija*. Pravni fakultet Univerziteta u Nišu.

- Ignjatović, Đ., Simeunović-Patić, B. (2011). *Viktimologija*. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Singer, M. i suradnici (2005). *Kriminologija delikata nasilja – nasilje nad djecom i ženama, maloljetničko nasilje*. Nakladni zavod Globus, Zagreb.
- Petrović, D., Mršević, Z., Petrušič, N. (2012). *Seksualno i rodno zasnovano nasilje – opšti deo*. Pravosudna akademija, Beograd.
- Ustav Republike Srbije („Sl. glasnik RS“, br. 98/2006 i 115/2021).
- Krivični zakonik Republike Srbije, („Sl. glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019).
- Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije, („Sl. glasnik RS“, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014,35/2019,27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US).
- Zakon o sprečavanju nasilja u porodici („Sl. glasnik RS“, br. 94/2016 i 10/23).
- Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici („Sl. glasnik RS“ – *Međunarodni ugovori, broj 012/13*).
- Porodični zakon Republike Srbije („Sl. glasnik RS“, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015).
- Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021–2025. godine. <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-za-spreccavanje-i-borbu-protiv-rodno-zasnovanog-nasilja-prema-zenama-i-nasilja-u-porodici-za-period-2021-2025-godine>
- Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/201811/Opsti%20protokol%20nasilje%20u%20porodici.pdf>
- Poseban protokol Ministarstva zdravlja za zaštitu i postupanje sa ženama koje su izložene nasilju (2010),<https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Posebni%20protokol%20zdravlje.pdf>
- Poseban protokol o postupanju centara za socijalni rad – organa starateljstva u slučajevima nasilja u porodici i i ženama u partnerskim odnosima <http://www.zavodsz.gov.rs/sr/resurs-centar/propisi-od-zna%C4%8Daja-za-socijalnu-za%C5%A1titu/ostali-propisi/>
- Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja (2005). :www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/predlozi-i-nacrti/sektor-za-brigu-o-porodici-i-socijalnu-zastitu/zastita-dece-od
- Republički zavod za statistiku Srbije <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/pravosudje/>.